Zbornik sudske prakse

PRESUDA SUDA (prvo vijeće)

15. studenoga 2018.*

„Zahtjev za prethodnu odluku – Jednako postupanje prema osobama bez obzira na njihovo rasno ili etničko podrijetlo – Direktiva 2000/43/EZ – Članak 3. stavak 1. točka (g) – Područje primjene – Pojam ‚obrazovanje' – Dodjela stipendija namijenjenih poticanju istraživačkih ili studijskih projekata u inozemstvu koju provodi privatna zaklada – Članak 2. stavak 2. točka (b) – Neizravna diskriminacija – Dodjela tih stipendija uvjetovana prethodno položenim prvim državnim pravnim ispitom (*Erste Juristische Staatsprüfung*)"

U predmetu C-457/17,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 267. UFEU-a, koji je uputio Bundesgerichtshof (Savezni vrhovni sud, Njemačka), odlukom od 1. lipnja 2017., koju je Sud zaprimio 31. srpnja 2017., u postupku

Heiko Jonny Maniero

protiv

Studienstiftung des deutschen Volkes eV,

SUD (prvo vijeće),

u sastavu: R. Silva de Lapuerta, potpredsjednica, u svojstvu predsjednice prvog vijeća, A. Arabadjiev (izvjestitelj), E. Regan, C. G. Fernlund i S. Rodin, suci,

nezavisna odvjetnica: E. Sharpston,

tajnik: R. Șereș, administratorica,

uzimajući u obzir pisani postupak i nakon rasprave održane 30. svibnja 2018.,

uzimajući u obzir očitovanja koja su podnijeli:

– za H. J. Maniera, S. Mennemeyer, P. Rädler i U. Baumann, *Rechtsanwälte*,

– za Studienstiftung des deutschen Volkes eV, E. Waclawik, *Rechtsanwalt*, i G. Thüsing, profesor prava,

– za njemačku vladu, T. Henze, M. Hellmann i E. Lankenau, u svojstvu agenata,

– za Europsku komisiju, D. Martin i B.-R. Killmann, u svojstvu agenata,

* Jezik postupka: njemački

saslušavši mišljenje nezavisne odvjetnice na raspravi održanoj 11. rujna 2018.,

donosi sljedeću

Presudu

1 Zahtjev za prethodnu odluku odnosi se na tumačenje članka 2. stavka 2. točke (b) i članka 3. stavka 1. točke (g) Direktive Vijeća 2000/43/EZ od 29. lipnja 2000. o provedbi načela jednakog postupanja prema osobama bez obzira na njihovo rasno ili etničko podrijetlo (SL 2000., L 180, str. 22.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 20., svezak 1., str. 19.).

2 Zahtjev je upućen u okviru spora između Heika Jonnyja Maniera i udruge Studienstiftung deutschen Volkes eV (Njemačka akademska zaklada, u daljnjem tekstu: zaklada), povodom tužbe za otklanjanje i zabranu diskriminacije koju je H. J. Maniero navodno pretrpio zbog svoje dobi ili podrijetla.

Pravni okvir

Pravo Unije

3 U skladu s uvodnim izjavama 12. i 16. Direktive 2000/43:

„(12) S ciljem osiguravanja razvoja demokratskih i tolerantnih društava koja omogućavaju sudjelovanje svih osoba bez obzira na njihovo rasno ili etničko podrijetlo, posebno bi djelovanje na polju diskriminacije temeljene na rasnom ili etničkom podrijetlu trebalo ići dalje od pristupa djelatnostima u svojstvu zaposlenika i samostalnim djelatnostima te pokrivati područja poput obrazovanja, socijalne zaštite, uključujući socijalnu sigurnost i zdravstvenu zaštitu, socijalne pogodnosti i pristup robi i uslugama te pružanje robe i usluga.

[…]

(16) Važno je zaštititi sve fizičke osobe od diskriminacije na temelju rasnog ili etničkog podrijetla. […]”

4 U članku 2. te direktive, naslovljenom „Pojam diskriminacije”, u stavcima 1. i 2. navedeno je:

„1. Za potrebe ove Direktive načelo jednakog postupanja znači nepostojanje izravne ili neizravne diskriminacije na temelju rasnog ili etničkog podrijetla.

2. Za potrebe stavka 1.:

[…]

(b) neizravna diskriminacija postoji ako bi naizgled neutralna odredba, kriterij ili praksa doveli osobe određenog rasnog ili etničkog podrijetla u posebno nepovoljan položaj u usporedbi s drugim osobama, osim ako se takva odredba, kriterij ili praksa objektivno mogu opravdati zakonitim ciljem, a sredstva za njegovo postizanje prikladna su i potrebna.”

5 U članku 3. navedene direktive, naslovljenom „Područje primjene”, u stavku 1. određuje se:

„U okvirima ovlasti prenesenih na [Europsku uniju], ova se Direktiva primjenjuje na sve osobe, kako u javnom tako i u privatnom sektoru, uključujući javna tijela, s obzirom na:

[…]

(g) obrazovanje;

[…]”.

Njemačko pravo

6 Direktiva 2000/43 prenesena je u njemački pravni sustav Allgemeines Gleichbehandlungsgesetzom (Opći zakon o jednakom postupanju) od 14. kolovoza 2006. (BGBl. 2006 I, str. 1897., u daljnjem tekstu: AGG).

7 U skladu s člankom 1. AGG-a, naslovljenim „Cilj zakona”:

„Cilj je ovog zakona spriječiti ili ukloniti svaku diskriminaciju na temelju rase ili etničkog podrijetla, spola, vjere ili uvjerenja, invaliditeta, dobi ili spolnog identiteta.”

8 U članku 2. AGG-a, naslovljenom „Područje primjene”, u stavku 1. određuje se:

„Na temelju ovog zakona, diskriminacije na temelju jednog od razloga navedenih u članku 1. zabranjene su u pogledu:

[…]

7. obrazovanja”.

9 U članku 3. AGG-a, naslovljenom „Definicije”, u stavcima 1. i 2. određuje se:

„1. Izravna diskriminacija postoji ako se prema nekoj osobi iz jednog od razloga iz članka 1. nepovoljnije postupalo ili bi se moglo nepovoljnije postupati nego prema drugoj osobi koja se nalazi u usporedivoj situaciji. […]

2. Neizravna diskriminacija postoji ako naizgled neutralna odredba, kriterij ili praksa može iz jednog od razloga iz članka 1. određene osobe staviti u posebno nepovoljan položaj u usporedbi s drugim osobama, osim ako se ta odredba, taj kriterij ili ta praksa može objektivno opravdati zakonitim ciljem, a sredstva za njegovo postizanje prikladna su i nužna.”

10 U članku 19. AGG-a, naslovljenom „Zabrana diskriminacije u građanskopravnim odnosima”, u stavku 2. propisuje se:

„Osim toga, svako stavljanje u nepovoljniji položaj na temelju rasnog ili etničkog podrijetla nezakonito je i prilikom uspostave, izvršenja ili prestanka drugih građanskopravnih odnosa u smislu članka 2. stavka 1. točaka 5. do 8.”

Glavni postupak i prethodna pitanja

11 H. J. Maniero talijanski je državljanin koji je rođen i boravi u Njemačkoj. Tijekom 2013. na sveučilištu Haybusak u Erevanu (Armenija) stekao je akademski naziv *Bachelor of Laws*.

12 Zaklada je udruga registrirana u Njemačkoj čiji je cilj promicati, osobito dodjelom stipendija, sveučilišno obrazovanje mladih zbog čijeg se velikog znanstvenog ili umjetničkog talenta i osobnosti mogu očekivati osobita postignuća u javnom interesu.

13 Porukom elektroničke pošte od 11. prosinca 2013. H. J. Maniero postavio je zakladi upit o uvjetima koji se traže za dodjelu stipendije u okviru njezina programa nazvanog „Bucerius Jura" (u daljnjem tekstu: program Bucerius Jura), a čiji je cilj poticanje pravnih istraživačkih ili studijskih projekata u inozemstvu.

14 Zaklada je porukom elektroničke pošte od 17. siječnja 2014. obavijestila H. J. Maniera da je dodjela stipendije uvjetovana položenim prvim državnim pravnim ispitom (*Erste Juristische Staatsprüfung*).

15 Tužitelj je porukom elektroničke pošte istog dana odgovorio zakladi da je akademski naziv koji je bio stekao u Armeniji nakon pet godina studija bio usporediv s drugim državnim pravnim ispitom (*Zweite Juristische Staatsprüfung*) jer u toj trećoj zemlji njegovu nositelju omogućuje obnašanje dužnosti suca ili obavljanje djelatnosti odvjetnika. Dodao je da bi uvjet koji se traži za dodjelu stipendije u okviru programa Bucerius Jura mogao povrijediti opće načelo jednakog postupanja jer je riječ o diskriminaciji na temelju etničkog ili socijalnog podrijetla.

16 H. J. Maniero nije u roku predviđenom u tu svrhu podnio svoju prijavu za dodjelu stipendije u okviru navedenog programa. Tijekom kasnije razmjene korespondencije sa zakladom istaknuo je da ga je njezin negativan stav odvratio od podnošenja prijave.

17 H. J. Maniero podnio je protiv zaklade tužbu za otklanjanje i zabranu diskriminacije na temelju njegove dobi ili podrijetla, isplatu 18 734,60 eura i utvrđenje obveze plaćanja dodatne naknade štete za putne troškove.

18 Budući da njemački prvostupanjski i žalbeni sud tužbu nisu prihvatili, H. J. Maniero uložio je reviziju Bundesgerichtshofu (Savezni vrhovni sud, Njemačka).

19 Sud koji je uputio zahtjev smatra da rješenje spora ovisi, kao prvo, o tome je li dodjela stipendija namijenjenih poticanju istraživačkih ili studijskih projekata u inozemstvu koju provodi registrirana udruga obuhvaćena pojmom „obrazovanje" u smislu članka 3. stavka 1. točke (g) Direktive 2000/43. U tom pogledu Bundesgerichtshof (Savezni vrhovni sud) primjećuje da je prijedlog Europske komisije koji je prethodio toj direktivi upućivao na „obrazovanje, uključujući naknade i stipendije, uz potpuno poštovanje odgovornosti država članica za sadržaj nastave i organizaciju obrazovnih sustava i njihove kulturne i jezične raznolikosti". Tako se on pita koji su razlozi zbog kojih je u konačnici zadržan samo izraz „obrazovanje".

20 Kao drugo, u slučaju potvrdnog odgovora na prvo pitanje, taj sud smatra da rješenje spora, osim toga, ovisi o tome dovodi li uvjet položenog prvog državnog pravnog ispita u okviru dodjele tih stipendija do neizravne diskriminacije u smislu članka 2. stavka 2. točke (b) Direktive 2000/43 u odnosu na Unijina građanina koji je usporedivu diplomu stekao izvan Unije, ako izbor mjesta stjecanja diplome ni na koji način nije povezan s etničkim podrijetlom dotične osobe i kada je on, s prebivalištem u Njemačkoj i koji tečno govori njemački jezik, imao mogućnost pohađati studij prava u Njemačkoj i ondje položiti prvi državni pravni ispit.

21 Točno je, kao što to tvrdi H. J. Maniero, da bi takav uvjet imao učinak stavljanja u nepovoljniji položaj osoba stranog etničkog podrijetla s jednakovrijednom diplomom stečenom u inozemstvu u slučaju da one nisu, barem ne s lakoćom, mogle studirati u Njemačkoj.

22 Međutim, Bundesgerichtshof (Savezni vrhovni sud) ima dvojbe u pogledu pitanja spada li H. J. Maniero u takvu skupinu u nepovoljnom položaju. Naime, prema mišljenju tog suda, s jedne strane, on izvrsno vlada njemačkim jezikom, boravi u Njemačkoj te je stoga bez poteškoća mogao studirati u toj državi članici. Osim toga, njegov izbor stjecanja diplome u Armeniji nije bio povezan s njegovim etničkim podrijetlom.

23 S druge strane, taj sud navodi da se, kao što to proizlazi iz točke 60. presude od 16. srpnja 2015., CHEZ Razpredelenie Bulgaria (C-83/14, EU:C:2015:480), pojam „diskriminacija na temelju etničkog podrijetla" iz članka 1. i članka 2. stavka 1. Direktive 2000/43 primjenjuje neovisno o tome tiče li se predmetna mjera osoba određenog etničkog podrijetla ili onih koje nisu tog podrijetla, ali ih se zajedno s prvima stavlja u posebno nepovoljan položaj koji proizlazi iz te mjere.

24 Kao treće, prema mišljenju tog suda, u slučaju pozitivnog odgovora postavlja se pitanje je li cilj obrazovne politike koji se želi postići programom Bucerius Jura i koji nije povezan s diskriminirajućim kriterijima objektivno opravdanje u smislu članka 2. stavka 2. točke (b) Direktive 2000/43.

25 Prema sadržaju poziva za podnošenje prijava, cilj je programa Bucerius Jura, potporom koja se daje za istraživačke ili studijske projekte u inozemstvu, pomoći visoko kvalificiranim diplomantima koji su studirali pravo u Njemačkoj da steknu znanje o stranim pravnim sustavima, iskustvo boravka u inozemstvu i znanja jezika. Međutim, budući da taj cilj nije povezan ni s kakvim diskriminirajućim kriterijem, sud koji je uputio zahtjev smatra da zakladina praksa ne predstavlja neizravnu diskriminaciju.

26 U tim je okolnostima Bundesgerichtshof (Savezni vrhovni sud) odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu sljedeća prethodna pitanja:

„1. Je li dodjela stipendija namijenjenih promicanju istraživačkih ili studijskih projekata u inozemstvu koju provodi registrirana udruga obuhvaćena pojmom ‚obrazovanje' u smislu članka 3. stavka 1. točke (g) Direktive [2000/43]?

2. U slučaju potvrdnog odgovora na prvo pitanje:

Je li uvjet položenog prvog državnog pravnog ispita u Njemačkoj za sudjelovanje u postupku dodjele stipendija navedenih u prvom prethodnom pitanju neizravna diskriminacija kandidata u smislu članka 2. stavka 2. točke (b) Direktive [2000/43], ako je kandidat koji je građanin Unije, doduše, stekao usporedivu diplomu u državi koja nije članica Europske unije, a da izbor tog mjesta stjecanja diplome nije povezan s kandidatovim etničkim podrijetlom, ali je na temelju svojeg boravišta u Njemačkoj i tečnog znanja njemačkog jezika kao i državljanin imao nakon pravnog studija u Njemačkoj mogućnost polaganja prvog državnog pravnog ispita?

Je li pritom relevantno da je cilj programa stipendija, bez određivanja diskriminirajućih kriterija, promicanjem istraživačkih ili studijskih projekata u inozemstvu omogućiti osobama koje su diplomirale na pravnom studiju u Njemačkoj stjecanje znanja o inozemnim pravnim sustavima, inozemnog iskustva i znanja jezika?"

O prethodnim pitanjima

Prvo pitanje

27 Svojim prvim pitanjem sud koji je uputio zahtjev pita Sud treba li članak 3. stavak 1. točku (g) Direktive 2000/43 tumačiti na način da je dodjela stipendija namijenjenih promicanju istraživačkih ili studijskih projekata u inozemstvu koju provodi privatna zaklada obuhvaćena pojmom „obrazovanje" u smislu te odredbe.

28 Najprije valja istaknuti, kao što to proizlazi iz spisa kojim Sud raspolaže, da je osnovni cilj programa Bucerius Jura olakšavanje pristupa pravnim istraživačkim ili studijskim projektima u inozemstvu dodjelom sudionicima novčanih davanja koja uključuju punu mjesečnu stipendiju od 1000 eura ili, ako se studij odvija u Velikoj Britaniji ili Sjedinjenim Američkim Državama, od 1500 eura, jednokratnu početnu naknadu od 500 eura, naknadu putnih troškova i naknadu za školarine u iznosu od najviše 12 500 eura, s tim da su školarine u potpunosti pokrivene do iznosa od 5000 eura, a iznad toga u visini od 50 %.

29 Prema tome, valja provjeriti uključuje li pojam „obrazovanje" u smislu članka 3. stavka 1. točke (g) Direktive 2000/43 pristup obrazovanju i, u slučaju pozitivnog odgovora, mogu li stipendije kao što su to one dodijeljene u okviru programa Bucerius Jura biti obuhvaćene tim pojmom.

30 U tom pogledu potrebno je podsjetiti na to da se, u izostanku bilo koje definicije pojma „obrazovanje" u Direktivi 2000/43, značenje i doseg tog pojma trebaju utvrditi, u skladu s ustaljenom sudskom praksom Suda, sukladno njegovu uobičajenom smislu u svakodnevnom jeziku, uzimajući u obzir kontekst u kojem se koristi i ciljeve kojima teži propis kojeg je dio (vidjeti po analogiji presudu od 3. rujna 2014., Deckmyn i Vrijheidsfonds, C-201/13, EU:C:2014:2132, t. 19. i navedenu sudsku praksu).

31 Kao prvo, kao što je to istaknula nezavisna odvjetnica u točkama 22. i 23. svojeg mišljenja, pod pojmom „obrazovanje" u uobičajenom značenju u svakodnevnom jeziku smatraju se djelatnosti ili postupci kojima se prenose ili stječu, među ostalim, informacije, znanja, razumijevanja, stavovi, vrijednosti, vještine, sposobnosti i obrasci ponašanja.

32 Međutim, iako nema sumnje da su pojmom „obrazovanje" u skladu s uobičajenim značenjem u svakodnevnom jeziku obuhvaćeni sveučilišni pravni istraživački i studijski projekti kojima se programom Bucerius Jura nastoji olakšati pristup, treba utvrditi da taj pojam ne podrazumijeva sam po sebi na prvi pogled pristup obrazovanju ili dodjelu novčanih davanja kao što su to ona o kojima je riječ u glavnom postupku.

33 Nadalje, što se tiče regulatornog konteksta u kojem se upotrebljava pojam „obrazovanje", valja napomenuti da je on naveden u članku 3. Direktive 2000/43. Međutim, taj članak odnosi se na materijalno područje primjene te direktive, čiji je cilj, u skladu s njezinim člankom 1., utvrditi okvir za borbu protiv diskriminacije na temelju rasnog ili etničkog podrijetla s ciljem ostvarenja načela jednakog postupanja u državama članicama.

34 Konačno, kada je riječ o ciljevima koji se nastoje ostvariti tom direktivom, njezina uvodna izjava 16. određuje da je važno zaštititi sve fizičke osobe od diskriminacije na temelju rasnog ili etničkog podrijetla.

35 Kada je konkretno riječ o materijalnom području primjene Direktive 2000/43, iz njezine uvodne izjave 12. proizlazi da bi, s ciljem osiguravanja razvoja demokratskih i tolerantnih društava koja omogućavaju sudjelovanje svih osoba, bez obzira na njihovo rasno ili etničko podrijetlo, posebno djelovanje na polju diskriminacije temeljene na rasnom ili etničkom podrijetlu trebalo osobito proširiti na područja kao što

su ona nabrojena u članku 3. stavku 1. te direktive (presude od 12. svibnja 2011., Runevič-Vardyn i Wardyn, C-391/09, EU:C:2011:291, t. 41. i od 16. srpnja 2015., CHEZ Razpredelenie Bulgaria, C-83/14, EU:C:2015:480, t. 40.).

36 Stoga, kao što je to Sud već presudio, uzimajući u obzir cilj Direktive 2000/43 i vrstu prava koja ona štiti te činjenicu da je ta direktiva u dotičnom području samo izraz načela jednakosti, koje je jedno od općih načela prava Unije, priznato u članku 21. Povelje Europske unije o temeljnim pravima, područje primjene navedene direktive ne može se usko odrediti (presude od 12. svibnja 2011., Runevič-Vardyn i Wardyn, C-391/09, EU:C:2011:291, t. 43. i od 16. srpnja 2015., CHEZ Razpredelenie Bulgaria, C-83/14, EU:C:2015:480, t. 42.).

37 Međutim, kao što je to istaknula nezavisna odvjetnica u točkama 32. i 34. svojeg mišljenja, teleološko tumačenje pojma „obrazovanje” u smislu članka 3. stavka 1. točke (g) Direktive 2000/43 zahtijeva, kao prvo, da se pristup obrazovanju smatra jednim od ključnih aspekata tog pojma jer ono ne može postojati bez mogućnosti da mu se pristupi i jer se, prema tome, cilj te direktive, odnosno borba protiv diskriminacije u području obrazovanja, ne bi mogao postići kada bi diskriminacija u fazi pristupa obrazovanju bila dopuštena.

38 Kao drugo, troškove povezane sa sudjelovanjem u istraživačkom projektu ili obrazovnom programu treba smatrati sastavnicama pristupa obrazovanju i na taj način uključenima u pojam „obrazovanje” jer raspoloživost financijskih sredstava potrebnih za takvo sudjelovanje može uvjetovati pristup navedenom projektu ili programu.

39 Stoga valja smatrati da su novčana davanja u obliku stipendija obuhvaćena pojmom „obrazovanje” u smislu članka 3. stavka 1. točke (g) Direktive 2000/43 kada postoji dovoljno uska veza između tih novčanih davanja i sudjelovanja u istraživačkom projektu ili posebnom obrazovnom programu koji je i sam obuhvaćen tim pojmom. To je osobito slučaj ako su ta novčana davanja povezana sa sudjelovanjem potencijalnih kandidata u takvom istraživačkom ili studijskom projektu, ako imaju za cilj uklanjanje svih ili dijela mogućih financijskih prepreka tom sudjelovanju i ako su prikladna za postizanje tog cilja.

40 Pod uvjetom da to provjeri sud koji je uputio zahtjev, čini se da je to slučaj sa stipendijama o kojima je riječ u glavnom postupku jer se doima da su one takve naravi da mogu ukloniti sve ili dio mogućih financijskih prepreka sudjelovanju u sveučilišnim pravnim istraživačkim i studijskim projektima u inozemstvu, pridonoseći omogućavanju dotičnim kandidatima da se bolje nose s višim putnim i životnim troškovima zbog preseljenja u inozemstvo i školarinama povezanima s tim istraživačkim projektima ili obrazovnim programima.

41 Suprotno onomu što ističu zaklada i njemačka vlada, ta utvrđenja nisu osporena razmatranjima koja se temelje na povijesti nastanka članka 3. stavka 1. točke (g) Direktive 2000/43 ni strukturom te odredbe.

42 Naime, s jedne strane, kao što je to nezavisna odvjetnica istaknula u točki 43. svojeg mišljenja, iz povijesti nastanka članka 3. stavka 1. točke (g) Direktive 2000/43 ne proizlazi nedvosmisleno da je brisanje tijekom zakonodavnog postupka teksta „uključujući naknade i stipendije, uz potpuno poštovanje odgovornosti država članica za sadržaj nastave i organizaciju obrazovnih sustava i njihove kulturne i jezične raznolikosti”, koji se nalazio u Komisijinu prvotnom prijedlogu povodom kojeg je donesena ta direktiva, bilo potaknuto namjerom zakonodavca Unije da ograniči područje primjene te odredbe.

43 S druge strane, kao što je to nezavisna odvjetnica istaknula u točkama 44. i 45. svojeg mišljenja, ni okolnost da članak 3. stavak 1. Direktive 2000/43 dodatnim elementima pojašnjava doseg većine pojmova koji su u njemu nabrojeni ni činjenica da je stručno osposobljavanje izričito navedeno u

članku 3. stavku 1. točki (b) te direktive ne nalažu usko tumačenje pojma „obrazovanje” u smislu članka 3. stavka 1. točke (g) navedene direktive, koje bi bilo protivno njezinim ciljevima, kako su navedeni u točkama 34. do 36. ove presude.

44 S obzirom na sva prethodna razmatranja, na prvo pitanje valja odgovoriti da članak 3. stavak 1. točku (g) Direktive 2000/43 treba tumačiti na način da je dodjela stipendija namijenjenih promicanju istraživačkih i studijskih projekata u inozemstvu koju provodi privatna zaklada obuhvaćena pojmom „obrazovanje” u smislu te odredbe kada postoji dovoljno uska veza između dodijeljenih novčanih davanja i sudjelovanja u tim istraživačkim ili studijskim projektima koji su i sami obuhvaćeni tim istim pojmom „obrazovanje”. To je osobito slučaj ako su ta novčana davanja povezana sa sudjelovanjem potencijalnih kandidata u takvom istraživačkom ili studijskom projektu, ako imaju za cilj uklanjanje svih ili dijela mogućih financijskih prepreka tom sudjelovanju i ako su prikladna za postizanje tog cilja.

Drugo pitanje

45 Svojim drugim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li članak 2. stavak 2. točku (b) Direktive 2000/43 tumačiti na način da činjenica da privatna zaklada sa sjedištem u državi članici dodjelu stipendija namijenjenih promicanju pravnih istraživačkih ili studijskih projekata u inozemstvu rezervira za kandidate koji su u toj državi članici položili pravni ispit, kao što je onaj o kojem je riječ u glavnom postupku, čini neizravnu diskriminaciju na temelju rasnog ili etničkog podrijetla u smislu te odredbe.

46 U skladu s tim člankom, neizravna diskriminacija postoji ako bi naizgled neutralna odredba, kriterij ili praksa doveli osobe određenog rasnog ili etničkog podrijetla u posebno nepovoljan položaj u usporedbi s drugim osobama, osim ako se takva odredba, kriterij ili praksa objektivno mogu opravdati zakonitim ciljem, a sredstva za njegovo postizanje prikladna su i nužna.

47 Pojam „posebno nepovoljan položaj” u smislu te odredbe treba shvatiti tako da znači da se posebno osobe određenog rasnog ili etničkog podrijetla zbog odredbe, kriterija ili prakse u pitanju nalaze u nepovoljnom položaju (vidjeti u tom smislu presude od 16. srpnja 2015., CHEZ Razpredelenie Bulgaria, C-83/14, EU:C:2015:480, t. 100. i od 6. travnja 2017., Jyske Finans, C-668/15, EU:C:2017:278, t. 27.).

48 Takav pojam stoga se primjenjuje samo ako navodno diskriminirajuća mjera ima učinak stavljanja pojedinačnog etničkog podrijetla u nepovoljniji položaj. Osim toga, postojanje nepovoljnog postupanja ne može se utvrditi na opći i apstraktan način, već na određen i konkretan način u odnosu na povoljnije postupanje o kojem je riječ (presuda od 6. travnja 2017., Jyske Finans, C-668/15, EU:C:2017:278, t. 31. i 32.).

49 U ovom slučaju nesporno je da skupina kojoj zaklada daje prednost u pogledu predmetne dodjele stipendija u glavnom postupku obuhvaća osobe koje ispunjavaju uvjet položenog prvog državnog pravnog ispita, dok se skupina koja se nalazi u nepovoljnijem položaju sastoji od svih osoba koje ne ispunjavaju taj uvjet.

50 Međutim, valja utvrditi da, kao u okolnostima o kojima je bila riječ u predmetu u kojem je donesena presuda od 6. travnja 2017., Jyske Finans (C-668/15, EU:C:2017:278), nijedan element iz spisa kojim Sud raspolaže ne omogućava zaključak da su pripadnici određene etničke skupine više pogođeni navedenim uvjetom položenog prvog državnog pravnog ispita od onih koji pripadaju drugim etničkim skupinama.

51 Prema tome, utvrđenje neizravne diskriminacije na temelju takvog uvjeta u svakom je slučaju isključeno.

52 Iz toga slijedi da na drugo pitanje valja odgovoriti da članak 2. stavak 2. točku (b) Direktive 2000/43 treba tumačiti na način da činjenica da privatna zaklada sa sjedištem u državi članici dodjelu stipendija namijenjenih promicanju pravnih istraživačkih ili studijskih projekata u inozemstvu rezervira za kandidate koji su u toj državi članici položili pravni ispit, kao što je onaj o kojem je riječ u glavnom postupku, ne čini neizravnu diskriminaciju na temelju rasnog ili etničkog podrijetla u smislu te odredbe.

Troškovi

53 Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka. Troškovi podnošenja očitovanja Sudu, koji nisu troškovi spomenutih stranaka, ne nadoknađuju se.

Slijedom navedenog, Sud (prvo vijeće) odlučuje:

1. **Članak 3. stavak 1. točku (g) Direktive Vijeća 2000/43/EZ od 29. lipnja 2000. o provedbi načela jednakog postupanja prema osobama bez obzira na njihovo rasno ili etničko podrijetlo treba tumačiti na način da je dodjela stipendija namijenjenih promicanju istraživačkih ili studijskih projekata u inozemstvu koju provodi privatna zaklada obuhvaćena pojmom „obrazovanje” u smislu te odredbe kada postoji dovoljno uska veza između novčanih davanja i sudjelovanja u tim istraživačkim ili studijskim projektima koji su i sami obuhvaćeni tim istim pojmom „obrazovanje”. To je osobito slučaj ako su ta novčana davanja povezana sa sudjelovanjem potencijalnih kandidata u takvom istraživačkom ili studijskom projektu, ako imaju za cilj uklanjanje svih ili dijela mogućih financijskih prepreka tom sudjelovanju i ako su prikladna za postizanje tog cilja.**

2. **Članak 2. stavak 2. točku (b) Direktive 2000/43 treba tumačiti na način da činjenica da privatna zaklada sa sjedištem u državi članici dodjelu stipendija namijenjenih promicanju pravnih istraživačkih ili studijskih projekata u inozemstvu rezervira za kandidate koji su u toj državi članici položili pravni ispit, kao što je onaj o kojem je riječ u glavnom postupku, ne čini neizravnu diskriminaciju na temelju rasnog ili etničkog podrijetla u smislu te odredbe.**

Potpisi